

ANTİK YUNAN FELSEFESİ TARİHİ

WILHELM WINDELBAND

ÇEVİREN
AYŞE ÇEVİK

WILHELM WINDELBAND

Prusya Krallığına bağlı Postdam'da doğdu (1848). Jena, Berlin ve Göttingen üniversitelerinde eğitim gördü. Kuna Fisher ve Hermann Lotze'den aldığı derslerin Windelband'ın felsefi düşünceleri üzerinde yadsınmayacak bir etkisi oldu. Lotze'nin danışmanlığında *Die Lehren vom Zufall* [*Rastlantısal Öğrettiler*] adlı tezini verdi (1870). Sonraki yıl Almanya ve Fransa arasındaki savaşa katıldı, askerden döndükten sonra Leipzig'de yüksek doktorasını tamamlayarak öğretim görevlisi olarak çalışmaya başladı. Yüksek doktora tezi *Ueber die Gewissheit der Erkenntnis: eine psychologisch-erkenntnistheoretische Studie* [*Bilginin Kesinliği Üzerine: Psikolojik-Epistemolojik Bir Çalışma*] başlığı altında yayımlandı (1873). 1876'da Zürih'te felsefe ordinaryüsü oldu. Freiburg im Breisgau'da felsefe profesörü olarak göreve başlamadan önce psikoloji üzerine dersler verdi (1877). Strasburg Üniversitesinden gelen teklifi kabul ederek değer felsefesi ve tarih felsefesi alanlarındaki çalışmalarını yoğunlaştırdı (1882). 1894/95 ve 1897/98 yıllarında Strasburg Üniversitesinde rektör olarak görev yaptı. Heidelberg Üniversitesinden gelen teklifi kabul ettiği 1903 yılına kadar Strasburg'da kaldı. 1915'teki ölümüne kadar Heidelberg'te yaşadı. Windelband Yeni Kantçı Baden Okulunun kurucusu kabul edilir. Kant'ı doğru şekilde anlamının onu aşmak anlamına geldiğini savunur. Bu doğrultuda, Kant'ın transandantal yaklaşımını, felsefi analizi normatiflik sorunlarına odaklayan bir 'değerler felsefesi' açısından yeniden formüle etmiştir. Doğa bilimlerinin 'nomotetik yöntemi' ile tarihsel disiplinlerin 'idiyografik yöntemi' arasında yaptığı ayrım ve felsefe tarihini bir problemler tarihi olarak sunuşuyla adından söz ettirmiştir.

AYŞE ÇEVİK

1984'te İstanbul'da doğdu. Lisans ve yüksek lisans eğitimini Hacettepe Üniversitesi Felsefe Bölümünde tamamladı. Çevirmenliğe 2007 yılında akademik metinler ve sanat kataloglarıyla başladı, felsefe başta olmak üzere hukuk, psikoloji, sosyoloji, güzel sanatlar ve çeşitli mühendislik alanlarında çift yönlü çeviri ve redaksiyon hizmeti sundu. 2020'de Francis Hodgson Burnett ile edebiyat çevirilerine başladı. George Orwell ve Maurice Maeterlinck de dâhil olmak üzere birçok yazarın eserini Türkçeleştirdi. Okumanın yeni ufuklar açacağı inancıyla edebiyat ve felsefe kitapları çevirmeye devam etmektedir.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	13
GİRİŞ	15
1. Felsefe Adı ve Felsefe Kavramı	15
2. Felsefe Tarihi	25
3. Felsefenin ve Felsefe Tarihinin Ayrılması	42
BİRİNCİ KISIM	47
ANTİK YUNAN FELSEFESİ	
BİRİNCİ BÖLÜM	
KOZMOLOJİK DÖNEM	51
4. Varlık Kavramları	60
5. Oluş Kavramları	81
6. Bilme Kavramları	95
İKİNCİ BÖLÜM	
ANTROPOLOJİK DÖNEM	106
7. Ahlak Sorunu	115
8. Bilim Sorunu	135
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
SİSTEMATİK DÖNEM	150
9. Metafiziğin Epistemoloji ve Etik ile Yeniden Temellendirilmesi	160
10. Materyalist Sistem	167

11. <i>İdealist Sistem</i>	175
12. <i>Aristoteles Mantiđı</i>	195
13. <i>Geliřim Sistemi</i>	204
KAYNAKÇA	226
DİZİN	243

ÇEVİRENİN ÖNSÖZÜ

Felsefe, insanın kendi varoluşunu, içinde yaşadığı dünyayı, bu dünyadaki deneyimlerini ve varlık alanının tamamını bütün yönleriyle anlamaya ve anlamlandırmaya yönelik bir etkinlik, tarih içerisinde bilginin her türüyle çeşitli yöntemler kullanılarak çalışmış köklü bir soruşturma alanıdır. Sadece geçmişin entelektüel dünyasını anlamak için değil, çağımızı meşgul eden kimi felsefi soruları farklı bir perspektiften ele alabilmek için de zaman zaman felsefe tarihine başvurmamız gerekir.

Yeni Kantçı Baden Okulunun kurucusu olarak kabul edilen Wilhelm Windelband, tarihin, gerçekliğin eşsiz, tekrarlanamaz ve tekil karakterini yakalayan bir bilim olduğunu savunmuş ve bu görüşü de tarihsel yönetime ilişkin sonraki tartışmalarda hayli etkili olmuştur. Ayrıca felsefe tarihi alanında tek tek filozofları kronolojik bir şekilde ele almak yerine temel felsefi problemlerin tarihsel bir sunumunu oluşturmayı seçerek yeni bir anlatım biçimine öncülük etmiştir.

Windelband, Antik Yunan'dan 19. yüzyıla kadar tüm felsefe tarihini kendi felsefi perspektifinden aktararak yaşadığı dönemin düşünsel birikimine büyük katkılarda bulunmuştur. Elinizdeki kitap bu anlatımın birinci bölümü olan *Antik Yunan Felsefesi*'dir. Çalışmasına felsefeyi ve felsefe tarihini tanımlayarak başlayan Windelband, Batılı anlamdaki felsefenin temel problemleriyle uğraşarak tarih sahnesinde kendilerine sarsılmaz bir yer edinen Yunan düşünürleri ve ortaya koydukları fikirleri kozmolojik, antropolojik ve sistematik dönem başlıkları altında derlemiştir.

Kozmolojik dönemde, "Tüm değişimlerin değişmeden kalan kaynağı nedir?" sorusu Antik dünyanın düşünürlerini

uzunca bir süre meşgul etmiş ve dışarıdaki dünyayı anlama çabaları bilimin içeriğinde belirleyici olmuştur. Antropolojik dönemde Sofistler ve Sokrates ile birlikte bilim, insanın içsel etkinlikleriyle ilgilenmeye başlayarak pratik bir önem kazanmıştır. Demokritos, Platon ve Aristoteles ise bu iki döneme ait düşünceleri kendi felsefelerinde bir araya getirmiş olduklarından, Windelband tarafından Antik felsefenin sistem filozofları olarak anılmışlardır.

Windelband bölüm içerisinde belirttiği kaynak isimleri dışında bir kaynakça oluşturmadığından ve birçok dipnotta sadece kitap isimlerinin kısaltmalarıyla yetindiğinden, bu çeviri için söz konusu kaynakların mevcut Türkçe çevirilerini ve eski kitapların yeni baskılarını da içeren yeni bir kaynakça hazırlanarak kitap sonunda sunulmuştur.

Son olarak, çevirimin okura faydalı olmasını diliyorum ve eserin yayına hazırlığını yapan, sayın hocam Prof. Dr. Abdullah Kaygı'ya bilhassa felsefi kavramların dilimize doğru şekilde aktarılması hususundaki desteğinden dolayı teşekkürlerimi sunuyorum.

AYŞE ÇEVİK

2022

ÖNSÖZ

Birçok üzücü gecikme ve kesintiden sonra, ilk sayfaları iki yıl önce ortaya çıkan çalışmamın son hâlini nihayet sizlere sunuyorum.

Okur, bu çalışmayı çoğu zaman genel felsefe tarihi ders notlarının süslenmesiyle hazırlanan hülâsalarla karıştırmalıdır. Sunduğum şey, Avrupa felsefesini oluşturan fikirlerin geçirdiği evrimi ayrıntılı ve yoğun bir anlatımla betimlemeyi hedefleyen ciddi bir *ders kitabı*dır ve bugün dünyayı ve insan yaşamını bilimsel olarak anlamakta ve yargılamakta başvurduğumuz ilkelerin hangi güdülerden hareketle bilince getirildiklerini ve tarihsel akış içerisinde nasıl geliştiklerini göstermeyi amaçlamaktadır.

Bu amaç, kitabın tüm yapısını belirlemiştir. Araştırmanın yazınsal tarihsel temeli, biyografik ve bibliyografik materyal, bu nedenle, konu üzerinde daha fazla çalışmak arzusunda olan okurlara en iyi kaynaklara giden yolu açacak bir seçkiyle sınırlandırılmıştır. Hatta filozofların kendi açıklamalarına da yalnızca, düşüncelere ilişkin değerini koruyan açık ve kesin ifadeler ve gerekçeler sunabildiklerinde yer verilmiştir. Bunun dışında, ara sıra da yazarın normalde benimsenenden farklı bir yorumu desteklediği pasajlardan alıntı yapılmıştır. Konu seçiminde tek tek düşünürler tarafından ortaya konmuş her yeni ve yararlı düşünce dikkate alınırken, akademik araştırma açısından aslında hoş bir konu olabilecek fakat felsefeyle pek ilgisi olmayan, tümüyle tekil düşünce geçişlerinden ancak kısaca bahsedilmiştir.

Dış biçiminden de anlaşılabilceği üzere, kitapta vurgulanan, felsefi düşüncenin en önemli ögesinin gelişimidir: *prob-*

GİRİŞ

§ 1. Felsefe Adı ve Felsefe Kavramı¹

Gündelik dilde felsefeden anlaşılan, dünyaya ve insan hayatına ilişkin genel soruların bilimsel bir şekilde ele alınmasıdır. Filozoflar, entelektüel çalışmalarında belirleyici olan varsayımlara ve bunlardan yola çıkarak elde ettikleri sonuçlara göre, bu kesin olmayan kavrama daha kesin tanımlamalar getirmeye çalışmışlardır.² Ne var ki, bunu yaparken ilk tanımdan o kadar uzaklaşmışlardır ki felsefe kavramının ortak temeli, bu özel tanımlar arasında kaybolmuş gibi görünmektedir. Bununla birlikte, ilk cümlede verilen geniş tanım Eski Yunanların ‘felsefe’ adıyla ilişkilendirdikleri asıl anlamın sınırlanmasından ve yeniden düzenlenmesinden ibarettir ve bu değişimi getiren de Batılı entelektüel yaşamın izlediği seyir olmuştur.

1. Literatürde ilk kez ortaya çıktığı hâliyle³ *philosophie* ve *philosophia* kelimelerinin taşıdığı ‘bilgelige ulaşma çabası’ şeklindeki sade ve aynı zamanda müphem anlam hâlâ kabul görse de, Sokrates sonrası metinlerde, özellikle de Platoncu ve Aristotelesçi okullarda ‘felsefe’ kelimesi, Almanca Wis-

¹ R. Haym, *Ersch und Grüber's Encyclopädie*'deki “Felsefe” maddesi, III. Cilt, Blm. 24; W. Windelband, *Praeludien* (Freiburg i. B., 1884), 1 vd.; A. Seth, *Encyclopaedia Britannica*'nın “felsefe” maddesi; G. T. Ladd, *Introduction to Philosophy* – N.Y, 1890.

² Ueberweg-Heinze, *Grundriss der Geschichte der Philosophie*, birinci bölümde ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

³ Herodotos, I. 30 ve 50; Thukydides, II. 40; hatta sık sık Platon'da karşımıza çıkar, örn. *Sokrates'in Savunması*, 29; *Lysis*, 218A; *Symposion*, 202E.